Evham, yaygınlaşması Mevlânâ'nın "manayı anlatış kâfi olsaydı, dünya halkı işsiz ve manasız olurdu" (aktaran Sarı 2012, s. 190) diye dile getirdiği haletiruhiyedir. Heidegger bunu, senin kendini dünyadan ayrıştırıp kendinin kendin olarak farkına varmanın tek yolu olarak görür.

<<< Önceki Bölüm:Fırlatılmışlık

Saklamaya gerek yok en baştan söyleyeyim; Almanca "die Angst", korku için kullanılır ama Heidegger ona daha özel bir anlam yükler. "Evham" kavramı, Heidegger'in Almanca "die Angst" olarak korkuya yüklediği anlamı karşılar. Almancada "korku" için kullanılabilecek başka bir sözcük daha vardır; "die Furcht". Almanca hem "die Angst" hem de "die Furcht" bir şeyden uzak olma arzusuna karşılık gelir. Ancak ikincisi somut olarak karşı karşıya olunan bir şeyden uzaklaşma arzusu iken birincisi somut olarak orada olsun olmasın hissedilen bir uzak olma arzusudur. Heidegger, birincisinin anlamını somutluktan tamamen arındırıp uzak durulması arzulanan herhangi belirli bir şey kalmayacak biçimde iyice soyutlaştırır.

Heidegger'e göre insanı kavrayış ne düşünmeden başlar ne de maddi koşullardan. Maddi koşullar, diğer insanlar ve düşünmenin eşanlılığında ortaya çıkan haletiruhiyelerle insan kavranmaya başlanır. İnsanı kavraman senin kendini fark etmendir. Diğer her şeyden ayrı olarak kendini fark etmen belirli bir haletiruhiyeyle olur.

Haletiruhiyeler, Heidegger'e göre insan varoluşunun açığa çıkması için gerekli yollardır.(5) Özellikle bir haletiruhiye vardır ki insanın kendisini ilk olarak yalın biçimde ortaya çıkarır.(5) Heidegger'in temel haletiruhiye dediği evhamın (Alm. *die Angst*) temel işlevi budur.(5) Safanski haklı olarak evhama "haletiruhiyeler arasında müphem kraliçe" der.(5)

Varlık ve Zaman'da evham, kaygı (Alm. *die Sorge*) dediğiyle Heidegger'in buradalığın olmasını tanımlamaya çalıştığı bölümde sahneye çıkar.(5) Kaygının yapı ve anlamını yeterince ayrıntılı olarak sergilemek bu yazı serisinin çok daha fazlasını gerektirir.(5) Ama evhama ipucunun ötesine geçerek göz atabiliriz.(5)

Buradalık, dünyadalıktır.(5) Gündelik olman, dünyanın yollarında tamamen kapılıp gitmenle karakterize edilir.(5) Dünya seni büyüler ve yaşamın, onun ritm ve faaliyetlerine kapılıp gider.(5) Heidegger'in sorduğu soru; bir bütün olarak dünyadalık nasıl açığa çıkarılabilir?(5) Dünyanın bir bütün olarak bizati kendisini sana gösterdiği bir tecrübe var mı?(5) Kendini dünyadan çekip dünyayı kendinden ayrık bir şey olarak gördüğün bir haletiruhiye var mı?(5) Heidegger'in iddiası, bir bütün olarak dünyadalığının evhamda açığa çıktığı ve kaygı olarak tanımlandığıdır.(5) Evhamın, *Varlık ve Zaman*'ın usavurumunda önemli bir yöntemsel işlevi vardır.(5)

Ama evhamın varoluşsal rezonansı, yöntemsel olmaktan daha fazlasıdır.(5) Bu konuda avucunun içine alacağın ilk şey, evhamın bir şey ya da başka bir şey konusunda durmaksızın huysuzlanma ya da gelişigüzel endişelenme olmadığıdır.(5) Heidegger, tam tersine evhamın nadide ve incelikli bir haletiruhiye olduğunu söyler ve hatta bir yerde onu sükunet ve huzur duygusuyla karşılaştırır.(5) İnsan, yapmacık olmayan kendisi olarak özgür varoluşa ilk adımı evham içinde atar.(5) En ünlüleri Sartre'ın *Bulantı*'sı ve Camus'nün *Yabancısı* olmak üzere (Heidegger varoluşçuluğa ne denli eleştirel yaklaşsa da) binlerce varoluşçu romanda lanse edilen tabii ki bu haletiruhiyeydi.(5)

Heidegger'in evhamla ne kastettiğini anlamak için, onu incelediği bir diğer haletiruhiye olan korkudan ayırman gerekir.(5) Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da daha önce korkunun bir fenomenolojisini verir. Korkunun hep dünyadaki belirli, tehditkâr bir şeyden korkmak olduğunu ileri sürer.(5) Diyelim ki şuradaki örümcekten korkuyorsun.(5) Korkunun bir nesnesi vardır ve o nesne çekip gittiğinde artık korkmazsın.(5) Banyoda bir örümcek görürsün ve aniden korkarsın.(5) Örümcekten korkmayan kahraman arkadaşın saldırgan eklembacaklıyı ortadan kaldırınca korkun da ortadan kalkar.(5)

İş evhama geldiğinde durum değişir.(5) Korku belirli bir şeyden korkmakken evhamda vehme kapılınan belirli bir şey yoktur.(5) İster örümcek olsun ister başka bir şey, korku dünyadaki belirgin bir şeye yönelikken evham bizati dünyadalıkla ilgilidir.(5) Evham tamamen belirsiz bir şeyle yüz yüze bir tecrübedir.(5) Heidegger "hiç bir şey ve hiç bir

yerde” diye ısrar eder.(5)

Heidegger, daha önceki bir bölümde, insanın kendini adamakıllı anlamlı ve ağzını açık bırakan bir dünyada bulduğunu iddia eder.(5) Diğer bir deyişle dünya, ev gibidir (Alm. *heimlich*) hatta keyif vericidir.(5) Aniden dünyayı anlamsız kılan evham haletiruhiyesi bastırır.(5) Artık dünya, yapay bir müsamere olarak, bir tür uyuşturucu, amaçsız faaliyet koşuşturması olarak gözüne batar.(5) Evham içinde gündelik dünya ayağının altından kayıp gider ve ev olarak gördüğün sana esrarlı ve tuhaf gelir.(5) Sevdiğin yaşam oyununda bir oyuncu olmaktan çıkıp artık katılmak için neden bulamadığın bir oyunun seyircisi olmaya dönüşürsün.(5)

Türkçe “ev gibi” dediğim Almanca “heimlich” sözcüğü, öncelikle gizliliği, korunurluğu, sana özelliği, senin içinliği çağrıştırır; muhafazakâr bir havası vardır. Bu sözcüğün olumsuzu Almanca “unheimlich” sözcüğüyse “tuhaf; tekin olmayan; ürkütücü; garip; çok fazla” anlamlarına gelir. Evham öncesi buradalığın “evinde gibi” (Alm. *heimlich*) olmak diye nitelenen haletiruhiyeye karşılık gelmesini, tedirgin edici (Alm. *unheimlich*) buluyorum. Buradalık, dünyaya açıklık tecrübesi olarak sunuldu. Her bakımdan dünyaya açıklık nasıl olur da tam bir kapalılığa karşılık gelen evinde olma haletiruhiyesine neden olur? Her halükârda içinde bulunulan durumla çelişik haletiruhiyenin, karşıtına aniden dönüşmeye eğilimli olduğunu düşünübiliriz sanırım.

Evham içinde ilk gözüne çarpan asıl kendindir.(5) Dünya ayağının altından kayıp giderken zorlanırsın.(5) Dünyadaki yapay yaşam, şeylere ve başka insanlara tamamen bir tür temelsiz dalgalanma biçiminde zincirlenmiştir.(5) Dünyadaki gündelik yaşam, denize batırılmış da dünyanın bayağılığında boğuluyormuş gibi olmandır.(5) Evham, denizin çekilmesi tecrübesidir; kumsalda çekilen suyla ortaya çıkan bir tutam halata benzer biçimde senin kendini olduğun gibi ortaya çıkarır.(5) Evham, kendini dünyadan ayrıştırıp kendinin ayrımına vardığın başlıca haletiruhiyedir.(5)

Evham karanlığı, umutsuzluğu ya da geceyi gerektirmez.(5) En güvenceli durumlarda da

yükselebilir.(5) Vapurda oturmuş heyecanla bir dergiyi okuyup yandaki muhabbete kulak misafiri olmuşken kendinle kendini içinde bulduğun dünya arasında kökten bir farklılık hissetmenle birlikte aniden anlamsızlık duygusu seni ele geçiriverir.(5) Heidegger der ki buradalık, evham haletiruhiyesiyle birlikte bireyleşir ve kendinin farkına varır.(5)

Şeylerden ve diğer kişilerden bağımsızlık olarak evham, ilk bağımsızlık tecrübendir. Kendin olmaya başlamana yarayan bir özgürlüktür.(5) Belki de evham, mükemmel felsefi haletiruhiyedir; şeyler ve başkalarından bağını koparıp özgürce kendin için düşünmeye başladığın tecrübedir.(5) Zira Heidegger'inde iyice farkında olduğu üzere evham, Augustine'den Kierkegaard'a kadar Hıristiyan gelenekte güçlü biçimde, bir tür ihtidaya uğramaya varan kendinin kendine dönme çabası olarak analiz edilmiş bir haletiruhiyedir.(5) Hıristiyanlardan farklı olarak Heidegger'e göre, kendini ihtidaya Tanrı'ya istinaden değil yalnızca ölümle ilişki içinde uğratırsın.(5)

>>> Sonraki Bölüm: Ölüm vesaire